

Overleg klompenerfgoed

Lamot (Mechelen), 14 november 2016

Aanwezig

- ✓ Robin Debo (ETWIE)
- ✓ Eric De Keyzer (Folkloregroep De Klomp)
- ✓ Steven De Waele (het MOT)
- ✓ Ode Dezutter (Erfgoedcel Waasland)
- ✓ Joeri Januarius (ETWIE)
- ✓ Janna Lefeverre (Erfgoedcel k.ERF)
- ✓ Christiane Maes (Folkloregroep De Klomp)
- ✓ Ronny Mondelaers (Laakdal)
- ✓ Andrea Vanbel (Laakdal)
- ✓ Tijn Vereenoghe (ETWIE)

Intro & stand van zaken

Er is de voorbije maanden niet zo veel gebeurd in het traject rond het klompenerfgoed. Tijn licht toe dat de onzekere toekomst van ETWIE ervoor zorgt dat het niet evident is om de rol van trekker op een goede manier te blijven opnemen. Met deze bijeenkomst willen we het traject echter weer verder op gang brengen en een aantal concrete afspraken maken voor de nabije toekomst.

Ronny heeft de voorbije zomermaanden demonstraties gegeven in Bokrijk. Misschien kan dit volgend jaar opnieuw, maar dat hangt af van de plannen van het museum. Hij is samen met Tim ook naar het kampioenschap klompenmaken in Enter (Nederland) geweest. In Enter is ook een opleiding met een 12-tal leerlingen.

Het Klompenmuseum in Laakdal heeft een nieuwe voorzitter (Chris Vervecken). Janna zal contact opnemen. Het museum wil van start gaan met de inventarisatie en registratie van het archief en de documentatie. Er zijn in Laakdal ook nog plannen met de site van de stoomzagerij; er is echter geen rechtstreekse link met de klompen.

De site van het Klingspoor in de Klinge draait heel goed (publiekswerking, kinderwerking...). Er zit ook vooruitgang in het bezoekerscentrum, en daarbij zou ook een mogelijkheid zijn om een deel van het materiaal van De Klomp te bewaren en te tonen in een soort 'open depot'. Eric licht toe dat De Klomp al heel ver staat op het vlak van documenteren, verzamelen en registreren. Het is echter niet de bedoeling om een eigen museum uit te bouwen, en de vraag blijft wat er op termijn moet gebeuren met het materiaal. Er is nood aan een afstotingsbeleid, en een wetenschappelijke basis om hierin gefundeerde keuzes te kunnen maken.

Roerend erfgoed

In verband met het roerend klompenerfgoed zien de partners veel mogelijkheden in de pilootprojecten voor de waardering van erfgoedcollecties, waarvoor de Vlaamse overheid begin 2017 wellicht een eerste oproep zal lanceren. Meer info over deze pilootprojecten op <http://www.kunstenenerfgoed.be/nl/nieuws/pilootprojecten-voor-waardering-van-collecties-binnenkort-mogelijk>

Aangezien we al beschikken over een netwerk, een overzicht van collecties, een uitgebreide bibliografie... lijken we in een goede positie om zo'n projectsubsidies aan te vragen. Zo'n waarderingstraject rond het klompenerfgoed in Vlaanderen zou dan de wetenschappelijke basis kunnen leveren om tot een collectiebeleid op langere termijn te komen. Gelijkwaardige trajecten van bijvoorbeeld het Karrenmuseum leverden al heel nuttige resultaten op. Het MOT wil graag een trekkersrol opnemen bij de aanvraag van een dergelijke projectsubsidie. Van zodra een oproep gelanceerd wordt en meer concrete gegevens beschikbaar zijn, zullen we hierop inspelen.

Wat de digitale registratie en ontsluiting van de collecties betreft, is er nog veel onduidelijkheid, zeker in het licht van de afschaffing van de provincies en de bijhorende erfgoeddatabanken. We volgen dit verder op, maar afstemming lijkt alleszins wenselijk. Over het algemeen lijkt een registratie in Adlib de beste optie.

Immaterieel erfgoed

In Nederland wil men het klompenambacht voordragen voor de Representatieve Lijst van het Immaterieel Erfgoed van UNESCO. Men zoekt hiervoor echter ook toenadering tot erfgoedgemeenschappen in andere landen, waaronder Vlaanderen. Zowel Ronny als Eric kregen hierover al vragen vanuit Nederland. Een basisvoorwaarde om te kunnen instappen in zo'n UNESCO-dossier is echter dat het element ook op de 'nationale' inventaris van het immaterieel erfgoed staat. Voor Vlaanderen is dat momenteel nog niet het geval.

Ode schetst nog even de bedenkingen die ook al eerder werden geformuleerd met betrekking tot een mogelijke aanvraag voor erkenning op de Vlaamse inventaris immaterieel erfgoed. Het opstellen van zo'n dossier kost best wel wat tijd en moeite. Bovendien stelt zich de vraag wie de jaarlijkse rapportage op zich zal nemen. Ons netwerk is een los verband en er is geen officiële koepelorganisatie om deze verantwoordelijkheid op zich te nemen.

Hoewel deze bedenkingen zeer terecht zijn, willen de partners toch graag samenwerken aan een erkenningsdossier. Een erkenning zou bovendien ook een goede 'trigger' zijn om samen bezig te blijven met de borging van het ambacht. De volgende indiendatum is 15 mei 2017. Dit is zeker haalbaar, gezien de reeds geleverde inspanningen. Janna zal dit traject op gang trekken. Op een volgende bijeenkomst kunnen we best ook een SWOT-analyse uitvoeren.

Eric en Ronny zullen de contacten met Nederland onderhouden (en de andere partners op de hoogte houden van relevante zaken). De Nederlandse collega's zullen geïnformeerd worden over onze ambitie om het ambacht te laten erkennen als ICE.

Er wordt gewezen op het belang van opnames van geluid als immaterieel aspect van het klompenambacht. We bekijken hoe we dit aspect ook verder kunnen meenemen. Misschien kunnen we hiervoor eens kijken naar de methodologie van het Europese project 'Work with Sounds'.

Actiepunten: timing & trekkers

- ✓ **Erkenning ICE-inventaris: december-mei (Janna)**
- ✓ **Aanvraag waarderingsproject: januari-mei (Steven)**
- ✓ **Bijkomende contacten: Klompenmuseum (Janna), MIAT / Bokrijk (Tijl)**
- ✓ **Contacten met Nederland (Ronny / Eric)**
- ✓ **Vorbereiden nieuwe bijeenkomst erfgoedgemeenschap in Putte (Tijl)**

Volgende bijeenkomst

De volgende bijeenkomst zal wellicht in de loop van februari 2017 plaatsvinden (afhankelijk van de timing van de oproep rond waarderingsprojecten).

Rondetafel klompenerfgoed

MOT Grimbergen, 10 maart 2015

Deelnemers

- ✓ Eric De Keyzer (Folkloregroep De Klomp)
- ✓ Steven De Waele (het MOT)
- ✓ Ode Dezutter (Erfgoedcel Waasland)
- ✓ Joeri Januarius (ETWIE)
- ✓ Christiane Maes (Folkloregroep De Klomp)
- ✓ Ronny Mondelaers (Laakdal)
- ✓ Andrea Vanbel (Laakdal)
- ✓ Hendrik Vandeginste (Heemkunde Vlaanderen)
- ✓ Jos Van Eycken
- ✓ Tim Van Goethem
- ✓ Luc Verachtert (Klompemuseum Laakdal)
- ✓ Tijn Vereenooghe (ETWIE)

Verontschuldigd

- ✓ Sofie Clerix (Openluchtmuseum Bokrijk)
- ✓ Nelle De Beuckeleer (Erfgoedcel k.ERF)
- ✓ Raf Schepers (Openluchtmuseum Bokrijk)

Intro

We zijn voor deze derde bijeenkomst te gast in het Museum voor de Oudere Technieken (MOT) in Grimbergen. Na een voorstellingsronde wordt een filmpje uit 1946 getoond, over het klompenmaken in het Waasland.

Steven start zijn presentatie met een inleiding over de werking van het museum. Het MOT wil het verleden en het heden van de mens, hier en elders, helpen begrijpen door een realistisch beeld te geven van het ontstaan en de evolutie van de technieken en de impact ervan op het dagelijkse leven en het milieu. Het gaat dan om alle technieken met een 'natuurlijke' aandrijving (water-, wind- en spierkracht), zonder beperking qua tijd en ruimte. Concreet doet het MOT dat door het verzamelen van voorwerpen en kennis (bibliotheek). Doelstelling is om zo veel mogelijk publiek te bereiken en het belang van oudere technieken aan te tonen.

Klompen(makers)erfgoed

Steven onderscheidt verschillende vormen van klompen(makers)erfgoed:

- Onroerend
 - Klompenmakerij (gebouw)
 - Droogloods
 - Droogoven
- Roerend
 - Voorwerpen
 - Klompenmakersuitrusting
 - Klompenmakersproduct
 - Documentatie
 - Handboeken
 - Handelscatalogi en andere publiciteit
 - Archief (vb. rekeningboekjes)
 - Foto
 - Film
- Immaterieel
 - kennis
 - vaardigheid

In een ideale wereld zou al dit erfgoed zich misschien onder één dak, in één klompenerfgoedcentrum bevinden. Dit is echter niet het geval.

Er zijn verschillende actoren betrokken bij het klompenerfgoed. Deze 'erfgoedgemeenschap' bestaat uit:

- musea
- klompenmakers
- producenten
- demonstranten
- verzamelaars
- onderzoekers

Waarom voorwerpen bewaren?

Is het bewaren van voorwerpen en werktuigen vanzelfsprekend? Er zijn verschillende argumenten te bedenken hiervoor:

- Omdat ze er zijn, als bevoorrechte getuigen
- Omdat ze 'echt' zijn, voorwerp zelf altijd beter dan afbeelding of beschrijving
- Omdat ze aanspreken
- Als bron om onderzoek op te doen
- Als pedagogisch materiaal
- Voor het demonstreren van bepaalde handelingen
- Ze maken het mogelijk om kopieën te maken
- ...

Identificatie en naamgeving

De identificatie van werktuigen stelt een hele reeks problemen, die door Steven worden geïllustreerd aan de hand van concrete voorbeelden uit de MOT-collectie.

Stevens betoog is gebaseerd op een artikel dat voormalig conservator Johan David in 1985 publiceerde in Technologia (dit artikel zal ook ter beschikking gesteld worden op de website van het MOT). Centrale vraag is: welke problemen stellen zich bij gereedschapsonderzoek en hoe kunnen we deze oplossen?

Ten eerste is er het onderscheid tussen families, soorten, types, modellen en exemplaren. De familie 'bijlen' kan bijvoorbeeld onderverdeeld worden in verschillende soorten (zoals bijlen voor de bewerking van steen, hout, suiker...). Binnen deze soorten bestaan ook nog verschillende types. Een type is een werktuig dat ideaal is om een bepaald werk te doen, zoals een snoeizaag of een klompenmakersbijl. Het type van de klompenmakersbijl heeft verschillende kenmerkende eigenschappen (steel niet in zelfde vlak als de snede, eenzijdige snede

met één vouw, relatief korte steel). Een type kan ten slotte nog onderverdeeld worden in modellen.

Als je aan het discussiëren bent, moet je altijd weten op welk niveau je aan het spreken bent, zeker als je ruimer gaat dan één ambacht.

Een belangrijk onderscheid in dit verband is het verschil tussen de bestemming en het gebruik van een werktuig. Steven gebruikt bijvoorbeeld een brandweerbijl om zijn bakstenen schoon te maken. Dit afwijkende gebruik maakt van het voorwerp echter geen ander type bijl. Een type dankt al haar eigenschappen aan een bepaalde bestemming die de maker voor ogen had. De vorm werd bepaald door deze bestemming bepaald, en niet door het gebruik. Omgekeerd kan het gebruik wel vorm geven aan het werktuig.

Een volgend voorbeeld is een aks die bestemd was om bomen te rooien (onder de grond). Dit werktuig werd ook door klompenmaker gebruikt, maar het is geen specifiek werktuig voor de klompenmakerij. Eric vult aan dat een dergelijke aks ook werd gebruikt om de typische punt te maken die nodig was om bomen te vervoeren. Voor de inventarisatie is dit een belangrijk probleem. Wordt zo'n aks opgenomen als klompenmakersmateriaal?

Voor het identificeren van een werktuig, kunnen we ons verschillende vragen stellen: Wat is het? Waarvoor werd het gemaakt? Hoe werd het gebruikt? Om het werktuig vervolgens een naam te geven, zou het de bedoeling moeten zijn om te gaan naar een genormaliseerd taalgebruik. Dit gebeurt dan vanuit het standpunt van de collectieregistrator; een taalkundige zou wellicht een andere benadering hebben.

Komen tot een genormaliseerd taalgebruik is een zware opgave, maar het is niet onbelangrijk. Het is essentieel om verschillende redenen:

- Elkaar begrijpen
- Collecties kunnen vergelijken met elkaar
- Gezamenlijke ontsluiting van collecties (bv. erfgoedplus, move)
- Gezamenlijk collectiebeleid (verantwoordelijkheden ~wie verzamelt wat?, verwerving)
- Onderzoek

Een echte 'thesaurus' is al een stap verder, en lijkt minder belangrijk dan genormaliseerd taalgebruik. Dit houdt in dat men een hiërarchie maakt om te ordenen en zoeken mogelijk te maken.

Het MOT heeft een interessant instrument ontwikkeld voor de identificatie en documentatie van handwerktuigen: ID-DOC. Dit databestand is te vinden op <http://www.mot.be/w/1/index.php/IDDOCNI/IDDOC>

ID-DOC werkt op basis van zogenaamde 'holotypes' (referentie-exemplaren uit de collectie van het MOT). Dit online hulpmiddel heeft verschillende zoekingen. Je kunt zoeken op vorm, naam en gebruiker. Zo is het mogelijk een lijst op te roepen van handwerktuigen van de klompenmaker.

Samenwerking & discussie

Steven ziet verschillende mogelijkheden tot samenwerking:

- ID-DOC: Ontbreken er werktuigen? Misschien omdat het werktuig niet voorkomt in collectie MOT? Expertise van de groep gebruiken om beschrijving en naamgeving te verbeteren. (NB: een gelijkaardig traject werd, met de steun van de provincie Antwerpen, gedaan rond de werktuigen van de steenbakkerij > dit werd ook op papier uitgegeven).
- Smidstekens: konden we tot voor kort weinig mee doen omdat er weinig onderzoek rond was gebeurd. RCB: eerst alle Belgische smeden in repertorium opnemen. Samenwerken, ook met heemkringen en dergelijke.
- Handelscatalogi > interessant om verder onderzoek te doen.

Ronny stelt dat de naamgeving van werktuigen vaak ook heel streekgebonden is. We moeten een verschil maken tussen streektaal (bv. te gebruiken in rondleiding in museum) en de gebruikte taal bij bijvoorbeeld een formele inventarisatie. Net daarom zijn afspraken rond het taalgebruik nodig. Eenmaal een afspraak is gemaakt, moet die term dan natuurlijk wel behouden worden. Het gaat niet om het taalgebruik van de klompenmaker, want dat is dan weer eerder dialectologie. Eric vraagt zich af in hoeverre de lijst van ID-DOC gebonden is aan de officiële Nederlandse taal. Steven: als dit bestaat, zouden we dit moeten gebruiken en is het gebruikt, maar voor werktuigen geraak je jammer genoeg niet ver met de Van Dale. Ook de 'AAT' (Art and Architecture Thesaurus) is niet echt geschikt voor werktuigen. In het verleden zijn door het MOT pogingen gedaan om deze thesaurus toe te passen en uit te breiden, maar dit is moeilijk.

Waar trekken we de lijn? Een 'krammes' is bijvoorbeeld duidelijk; dit wordt enkel bij klompenmakers gebruikt. Een veegmes bestaat echter ook bij de hoefsmid. We nemen zeker ook alle mogelijke synoniemen (vb. paalmes, snijmes, blokmes zijn synoniemen van krammes). Nu al worden dergelijke synoniemen opgenomen in ID-DOC.

Ode weet vanuit haar ervaring dat het best is om in een fysieke werkgroep alles een voor een bekijken, en zo per object te zoeken naar een consensus. Hierover moet eigenlijk al op voorhand zijn nagedacht. Het MOT heeft een aantal bronnen gebruikt,

maar zeker niet alles wat mogelijk zou kunnen zijn. Als iedereen vanuit zijn streek alles gaat bekijken, kunnen we tot een mooi resultaat komen. Het is een haalbare doelstelling, want het aantal werktuigen is nog overzichtelijk. Er is hier ook nood aan, want er zijn verschillende collecties.

Het zou nuttig zijn om dezelfde oefening ook te doen voor de machines. Deze collecties zijn beperkter dan die van de handwerktuigen, maar ook voor de machines bestaan zeker verschillen qua naamgeving. Wellicht zijn er hierover ook meer handscatalogi bewaard. Wat de machines betreft is het collectieprobleem (stockage!) ook veel prangender. In De Klinge wil men het verzamelde machinepark afbouwen, maar natuurlijk wil men ook niet het laatste exemplaar op de schroothoop gooien. Eric heeft bijvoorbeeld drie boomzagen die nu buiten staan omdat er geen ruimte is. Net daarom is het belangrijk om te weten wat anderen hebben. We nemen de machines dus mee in de oefening (maar dit zal dan niet via ID-DOC gebeuren).

Eric, Luc en Rony engageren zich om de relevante fiches van ID-DOC te verbeteren en aan te vullen, en doen deze oefening ook voor de machines. Ze komen hiervoor in de loop van de zomer eens samen.

(nvdr: wellicht is het interessant om hier ook Raf Schepers van het Openluchtmuseum Bokrijk bij te betrekken. We zullen hem polsen).

Willen we een volledig overzicht van al het klompenmakersmateriaal in Vlaanderen? Dit is niet voor iedereen is dit een prioriteit. Sommigen zijn meer geïnteresseerd in het doorgeven van het ambacht zelf. Het een sluit het ander echter niet uit. In heemkundige musea zit veel, maar wellicht is het allemaal grotendeels hetzelfde. We moeten echter eerst weten wat zij hebben, vooraleer collectiemobiliteit mogelijk is. Steven merkt op dat bepaalde werktuigen in doorsnee-collecties wel heel interessant kunnen zijn omwille van de merktekens. Wij moeten de lokale erfgoedbeheerders hierop wijzen. Ode merkt op dat veel heemkundigen vooral willen verzamelen, en dit niet gebeurt vanuit een passie voor een bepaald ambacht. Volgens Steven is het echter logisch dat een heemkundige kring verantwoordelijkheid zou moeten nemen voor zijn verzameling. Wij kunnen hiervoor een hulpinstrument aanbieden. Als ze het willen, kunnen ze het gebruiken. Nu hebben ze die mogelijkheid niet.

Er is ook samenwerking mogelijk rond de bibliografie. Daarvoor moeten we echter niet fysiek samenkomen. Bedoeling is om de website te gebruiken om zo veel mogelijk samen te brengen. De uitgebreide lijst van Luc kan hiervoor als startpunt dienen (staat nu in kennisbank ETWIE, maar zou moeten verhuizen naar klompensite). Hendrik merkt op dat Heemkunde Vlaanderen binnenkort een databank zal lanceren met heemkundige artikels. Dit kan zeker een nuttig instrument zijn om nog onbekende, lokale artikels op het spoor te komen.

Luc en Steven engageren zich om naar de bibliografie te kijken.

Eric meldt nog dat het niet evident is om als kleine vereniging geschikte inventarisatie- en registratiesoftware te vinden. Adlib is te duur en stelt ook problemen met bijvoorbeeld foto's. Nu is zijn collectie geïnventariseerd in Excel. Op zich is dat geen enkel probleem. Op dit moment is inventarisatie het belangrijkste; de ontsluiting komt pas in een volgende stap.

Website

Aangezien we veel informatie willen samenbrengen, en het op dit moment niet altijd voor iedereen duidelijk is wie waarmee bezig is, is het belangrijk om gebruik te maken van een (virtueel) platform. De website www.klompemakerij.be, gemaakt door Tim, is hiervoor uitermate geschikt. Tim gaat nog een beetje aan de lay-out van de site werken, maar eigenlijk is die al vrij goed. Er staat ook al heel wat informatie op, maar dit moeten we samen dus verder uitbreiden. De bedoeling is om zowel vaste informatie aan te bieden, als nieuwsberichten te publiceren

Tim is graag bereid om de updates van de website uit te voeren. Er is echter nood aan een vaste persoon die bijvoorbeeld de nieuwsberichten bezorgt/goedgeurt. Dit kan via Tijn verlopen. Specifiek voor de website wordt nog een oproep gedaan.

In hoeverre gaan we ons ook richten op het buitenland, ook wat betreft bibliografie en zo? Op dit moment lijkt het best om te focussen op Vlaanderen, en daarvoor te proberen om zo diepgaand en volledig mogelijk te werken.

NB: we moeten oppassen met auteursrecht (bijvoorbeeld geen integrale krantenartikels op de website plaatsen).

Opleiding

De aanwezigen gaan akkoord met de idee om een opleidingsmoment voor lokale erfgoedbeheerders te organiseren, in samenwerking met Heemkunde Vlaanderen. We zouden een halve dag in het MOT organiseren, waarbij meer uitleg wordt gegeven over het roerend erfgoed van de klompemaker. Eric merkt op dat we dan zeker ook moeten vragen om meer informatie over de heemkundige collecties en de lokale klompemakerij. We moeten inderdaad zoeken naar een win-winsituatie.

Bedoeling is om dit opleidingsmoment in (de tweede helft van) oktober te organiseren. Hendrik, Steven en Tijn werken dit concreet uit.

Actiepunten: timing & trekkers

Uitbouwen website: maart-juni (Tim, Tijn)

Vervolledigen bibliografie: maart-juni (Luc, Steven)

Doorlichten ID-DOC+ uitbreiding naar machines: juli-augustus (Eric, Luc, Ronny & Raf
(?))

Organisatie opleidingsmoment: september-oktober (Hendrik, Steven, Tijn)

Volgende bijeenkomst

De volgende bijeenkomst zal eind oktober plaatsvinden, samen met de opleidingsdag voor lokale erfgoedbeheerders.

Rondetafel klompenerfgoed

De Klinge, 2 april 2014

Deelnemers

- ✓ Eric De Keyzer (Folkloregroep De Klomp)
- ✓ Rik De Schepper (Mini Museum Mussenzele)
- ✓ Steven De Waele (het MOT)
- ✓ Ode Dezutter (Erfgoedcel Waasland)
- ✓ Joeri Januarius (Schatten van*in Mensen)'
- ✓ Christiane Maes (Folkloregroep De Klomp)
- ✓ Ronny Mondelaers (Laakdal)
- ✓ Andrea Vanbel (Laakdal)
- ✓ Tim Van Goethem
- ✓ Luc Verachtert (Klompemuseum Laakdal)
- ✓ Tijn Vereenoghe (ETWIE)

Verontschuldigd

- ✓ Sofie Clerix (Openluchtmuseum Bokrijk)
- ✓ Francesca Franco (AKOV)
- ✓ Janna Lefevere (Erfgoedcel k.ERF)
- ✓ Jos Van Eycken

Voorstelling De Klomp – het Klingspoor

De bijeenkomst vindt plaats op de site van het 'Klingspoor'. Deze site werd in juli 2013 geopend, en is bedoeld als startpunt om verschillende erfgoedthema's actief te gaan ontdekken. Naast de Wase klompennijverheid, focust de site ook op de thema's 'smokkel', 'natuur' en 'spoor'. Een historische treinwagon kan daarbij gebruikt worden om bijvoorbeeld wandelingen in te leiden. Er is ook samenwerking met de horeca in de buurt.

Meer informatie over de site is te vinden op <http://www.klingspoor.be/>

Aan de hand van een powerpoint-presentatie schetst Eric het belang van de klompenmakerij in De Klinge en omgeving, en de activiteiten van Folkloregroep De Klomp. De groep telt momenteel een vijftal mensen die het klompenambacht beheersen. Ook zijn er enkele mensen in opleiding. Folkloregroep De Klomp houdt zich bezig met onderzoek naar de geschiedenis van het klompenambacht, met het in leven houden van het ambacht van de klompenmaker, met het uitdragen van de aanwezige kennis van het ambacht, met demonstraties op ambachtenmarkten... Men beschikt over een belangrijke collectie klompen en materiaal van de klompenmaker. Met dit materiaal wordt echter niet zo veel gedaan.

Recent ging De Klomp van start met een initiatief dat gericht is op de scholen. Binnen dit project, in samenwerking met de Erfgoedcel en de Arteveldehogeschool, krijgen de schoolkinderen de kans om spelenderwijs bij te leren, met het klompenmaken als rode draad. Eric zal het project binnenkort ook voorstellen op de ETWIE-studiedag rond onderwijs (30 april 2014, Leuven)¹.

Er bestaat een publicatie ('Hard knokken voor Wase blokken'), maar momenteel is men ook bezig met het voorbereiden van een publicatie rond de vier thema's van het Klingspoor.

Eric signaleert al een aantal noden die hij vanuit de vereniging aanvoelt: het in kaart brengen van alles wat met het klompenambacht te maken heeft (gereedschap en machines, maar ook postkaarten, informatie over standbeelden e.d.). Daarnaast zou het ook interessant zijn om het taalgebruik rond het klompenambacht en de gereedschappen te inventariseren in de verschillende regio's. Er is ook nood aan een visie rond de selectie van roerend erfgoed: willen we van alle machines en gereedschappen één exemplaar bijhouden als referentiecollectie? Of moeten er van ieder merk en ieder type exemplaren bewaard blijven? Deze groep is goed geplaatst om na te denken over deze selectieproblematiek.

¹ Zie: <http://www.etwie.be/nieuws/studiedag-twi-erfgoed-en-onderwijs>

Intro

De deelnemers aan de bijeenkomst stellen zich kort voor. De meesten waren in december 2013 ook al aanwezig op de bijeenkomst in Laakdal. Joeri is bij tapis plein de opvolger van Margaretha voor het project 'Schatten van*in Mensen'.

Een aantal mensen hebben zich deze keer moeten verontschuldigen, maar zullen het traject zeker blijven opvolgen. Er is niemand van het openluchtmuseum Bokrijk aanwezig, maar interessant om weten is dat zij recent het project 'Bokrijk brandmerkt' lanceerden, waarin men het ambachtelijk vakmanschap op een moderne manier wil gaan ontsluiten.² . Ronny heeft hierover al contacten met Bokrijk.

Demonstraties klompenmaken

Rik De Schepper (Mini Museum Mussenzele³, Haaltert) is vandaag voor het eerst aanwezig. In zijn museum wordt onder meer het gereedschap van een twintigtal ambachten getoond, waaronder het klompenambacht. Hij wil de ambachten weer dichterbij de mensen brengen en organiseert ook demonstraties. Voor het klompenmaken is het niet altijd evident om iemand te vinden die het ambacht wil of kan demonstreren.

Wat demonstraties van het klompenmaken betreft, is men het erover eens dat zich hier soms een probleem van kwaliteit stelt. Mensen die zich aanbieden om demonstraties te geven, beschikken niet altijd over voldoende knowhow. Dit probleem sluit aan bij de ambitie om een soort 'functieprofiel' op te stellen, met competenties die vereist zijn om zich 'klompenmaker' te kunnen noemen. Een andere piste zou zijn om 'labels' toe te kennen, waarmee het kaf van het koren kan worden gescheiden. Dit lijkt echter geen evident oplossing, die wellicht ook nieuwe problemen met zich mee zou brengen.

Een aansluitend probleem dat zich soms stelt, is dat het voor mensen op brugpensioen niet altijd toegelaten is om dit soort demonstraties te doen (zelfs niet tegen een vrijwilligersvergoeding). Bij de RVA zijn wel documenten te verkrijgen waarop een organisatie kan attesteren dat er gratis gewerkt werd.

² Zie <http://www.limburg.be/Limburg/salk/Acties/SALK-acties-op-lange-termijn---Business-cases/SALK-acties-op-lange-termijn---Business-cases-2014-03-20-Project-bokrijk-brandmerkt.html>

³ <http://www.mussenzele.be/mmm/index.html>

Opleiding klompenmaken en doorgeven kennis

Nu worden al informele opleidingen georganiseerd voor geïnteresseerden, maar dit gebeurt vooral ad hoc. Bij De Klomp organiseert men enkel opleidingen voor mensen die in de vereniging willen meewerken. De inspanningen om dit uit te breiden tot alle geïnteresseerden, zouden immers niet verantwoord zijn.

Vanuit deze groep zouden we afspraken kunnen maken over de inhoud, duur, concept van zo'n opleiding tot klompenmaker. De verschillende actoren kunnen ook leren van elkaars aanpak. We zouden kunnen zoeken naar een 'grootste gemene deler' in de opleidingen. We zouden ook kunnen denken aan het 'clusteren' van een opleiding met andere gelijkaardige opleidingen (houtbewerking algemeen, of gelijkaardige ambachten zoals kuipers, wielmakers...).

Op dit moment is het wel niet duidelijk hoe een opleiding tot klompenmaker 'geofficialiseerd' zou kunnen worden. Is het in deze context nuttig om te werken aan een soort beroepskwalificatiedossier en het opstellen van een competentieprofiel? Normaal gezien ging Francesca Franco dit vandaag toelichten, maar ze moest zich jammer genoeg verontschuldigen. Anderzijds is het voor de erkenning van een opleiding wellicht beter om een soort eigen erkenningsstelsel in te voeren.

Luc schetst hoe de molenaars hun opleidingen aanpakken. Daar gaat het om 10 lessen theorie, die worden aangevuld met een vrij uitgebreide stage. Wie dit traject voltooit, krijgt een getuigschrift van de Vlaamse minister voor onroerend erfgoed. Voordeel van de molenaars is dat er veel potentiële stagebegeleiders zijn, zodat die inspanningen gespreid kunnen worden. Bovendien is de finaliteit toch anders dan bij de klompenmakers ('leren werken met iets' <> 'het leren maken van iets'). Bij de molenaars volgen veel mensen de cursus ook gewoon uit interesse. Vaak beperken ze zich tot de theorielessen, of ze worden uiteindelijk toch geen molenaar.

We moeten ons de vraag stellen waarom we een opleiding willen organiseren (documenteren? doorgeven van het erfgoed? economische relevantie?).

Gezien de grote investering die nodig is om een gekwalificeerde klompenmaker op te leiden, is het misschien een interessante piste om na te gaan of er kan samengewerkt worden met bijvoorbeeld Syntra om op een structurele manier een soort initiatie-opleiding klompenmaker in te richten voor alle geïnteresseerden. Hiervoor zouden we dan lesgevers kunnen leveren aan Syntra. Wie echt de smaak te pakken heeft, na deze opleiding, zou dan verder persoonlijk begeleid kunnen worden. Dit lijkt momenteel de meest realistische aanpak, en deze zal dan ook verder onderzocht worden. Vermoedelijk is dit haalbaar, als er voldoende interesse om deze opleiding te volgen.

Eric meent dat het ook nuttig zou kunnen zijn om iets te organiseren voor beheerders en gidsen van (lokale) musea waar het klompenambacht wordt getoond. Vaak is de kennis van het ambacht bij deze mensen immers te beperkt om alles op een goede manier te kunnen tonen en uitleggen. Bij het tonen van gereedschappen in zo'n museum, weet men niet altijd goed welk gereedschap bij welk ambacht hoort. Vanuit de expertise van deze groep zouden we hierop kunnen inspelen. De idee is om een soort infodag te organiseren waarbij deze aspecten aan bod kunnen komen. Dit voorstel wordt enthousiast onthaald, en zal verder worden uitgewerkt. Hierover zal in de eerste plaats gekeken worden of er ook met Heemkunde Vlaanderen kan worden samengewerkt, aangezien zij de beoogde doelgroep best kunnen bereiken (nvdr, een afspraak ligt intussen vast; feedback hierover volgt binnenkort).

Er wordt nog opgemerkt dat sommige mensen er moeite mee hebben om hun vaardigheden door te geven aan anderen met minder competenties. Dit is een probleem waar niet meteen een oplossing voor lijkt te bestaan.

Communicatie over het klompenmaken

Tim merkt op dat het tegenwoordig ook erg belangrijk is dat informatie online ter beschikking staat van de geïnteresseerden. Momenteel is dit zeker niet optimaal (in tegenstelling tot andere ambachten, zoals het hoefsmeden, waarover op het internet wel heel veel te vinden is).

Iedereen kan zich vinden in de idee om een soort portaalsite rond de klompenmakerij op te richten, waarop we informatie kunnen aanbieden en doorverwijzen naar andere relevante pagina's (die nu soms niet zo gemakkelijk te vinden zijn). Een goede portaalsite kan ook de reeds bestaande initiatieven versterken.

Tim heeft zelf al een website gemaakt in Drupal. Deze website staat op <http://www.klompenmakerij.be/> en vormt een zeer mooie aanzet om een echte portaalsite uit te bouwen. Ook andere mensen kunnen een account krijgen om de website te helpen uitbouwen. Wanneer we bepaalde zaken in kaart gaan brengen, kunnen deze gegevens dan ook op de website ontsloten worden.

Tijl zal samen met Tim bekijken wat de mogelijkheden zijn en hoe we dit best aanpakken.

In kaart brengen klompenerfgoed

Er zijn heel veel invalshoeken om het klompenerfgoed in kaart te brengen. Vanuit deze groep zullen we wellicht niet alles kunnen aanpakken, maar we kunnen toch al zeker met een aantal zaken aan de slag.

Luc heeft al een uitgebreide (interntionale) bibliografie verzameld rond het klompenmaken. Deze is nu al beschikbaar via de kennisbank van ETWIE⁴ en kan later ongetwijfeld ook op de portaalsite rond de klompenmakerij. Er zijn volgens Luc zeker nog veel hiaten, vooral in de heemkundige literatuur. Ook dit zouden we samen met Heemkunde Vlaanderen kunnen aanpakken. Ode merkt op dat de heemkundige artikels in Oost-Vlaanderen ontsloten zijn via de bibliotheekcatalogus www.ovinob.be.

Wat de collecties betreft, hebben we ook nood aan een beter zicht op de aanwezigheid van klompenerfgoed in lokale musea. Ook hier zouden we ons dus op de heemkundige musea moeten richten (en op het netwerk van provinciale museumconsulenten), en kan de website wellicht een belangrijke ondersteunde rol spelen om hiaten te detecteren. Hetzelfde geldt voor bijvoorbeeld iconografisch materiaal rond het klompenmaken, en voor bijvoorbeeld standbeelden.

Iets complexer is wellicht het taalkundige aspect. Het zou interessant zijn om in kaart te brengen hoe de verschillende gereedschappen en technieken in verschillende regio's van Vlaanderen werden benoemd. Het zou een interessante oefening kunnen zijn om ergens naartoe te gaan waar veel aldaar is, en te kijken hoe iedereen alles noemt. Steven meent dat dit zeker interessant zou zijn, maar wel eerder werk voor een dialectoloog. Voor ons lijkt het belangrijkste om te weten welk werktuig waarvoor diende en welke de typische klompenmakersgereedschappen zijn.

Nog een ander aspect is het in kaart brengen van de klompenmakers die er op verschillende plaatsen actief waren. Eric heeft hierrond al zeer intensief werk verricht door alle klompenmakers in de 'Mertens' (voorloper telefoonboek) op te zoeken. Toch blijkt dat dit nog steeds geen volledig beeld geeft. Ook hier is dus nood aan bijkomende gegevens.

⁴ <http://www.etwie.be/database/entry/klompenambacht>

Actiepunten

1. Uitbouwen website rond het klompenmaken
2. Organiseren van een infodag, gericht op beheerders en gidsen van (lokale) musea, over het ambacht en het gereedschap van de klompenmaker
3. Mogelijkheden onderzoeken om, in samenwerking met Syntra, een opleiding 'Inleiding tot de klompenmakerij' te organiseren
4. In kaart brengen van alles wat met het klompenambacht te maken, en deze informatie ontsluiten via de website
5. Toevoegen informatie over het klompenambacht op het platform www.immaterieelerfgoed.be

Volgende bijeenkomst

Er wordt besloten om voorlopig nog geen volgende vergadering vast te leggen. Er zal in eerste instantie via e-mail gecommuniceerd worden over de vooruitgang van de actiepunten (en mogelijk andere dossiers). Indien een nieuwe bijeenkomst nodig blijkt, zal die ook via e-mail vastgelegd worden.

Rondetafel klompenerfgoed

Laakdal, 11 december 2013

Deelnemers

- ✓ Sofie Clerix: stafmedewerker publieksbemiddeling bij het Openluchtmuseum Bokrijk
- ✓ Eric Dekeyzer (+ echtgenote): drijvende kracht Folkloregroep De Klomp in De Klinge
- ✓ Jules De Peuter: vrijwilliger bij het Klompenmuseum in Laakdal
- ✓ Steven De Waele: waarnemend coördinator Museum voor de Oudere Technieken in Grimbergen
- ✓ Ode Dezutter: coördinator Erfgoedcel Waasland
- ✓ Paul Hesters: schoonzoon van klompenmaker en auteur van het boek 'De klompenmakerij. Sociale & economische geschiedenis van de klompenmakerij in het noorden van Oost-Vlaanderen'
- ✓ Janna Lefevere: coördinator Erfgoedcel k.ERF
- ✓ Ronny Mondelaers: voorzitter van het Klompenmuseum in Laakdal
- ✓ Andrea Vanbel: gids in het Klompenmuseum in Laakdal
- ✓ Jos Van Eycken: kleinzoon van klompenmaker, wil het ambacht graag zelf leren (Westerlo)
- ✓ Margaretha Van Huele: projectmedewerker 'Schatten van*in Mensen'
- ✓ Tim Van Goethem: overgrootvader was klompenmaker in Beveren, wil het ambacht graag zelf leren
- ✓ Luc Verachtert: polyvalent ambachtsman en auteur van het boek 'Klompen en klonen, blokken en holen. Klompenambacht in de Kempen'
- ✓ Tijl Vereenoghe: coördinator ETWIE (Expertisecentrum voor Technisch, Wetenschappelijk en Industrieel Erfgoed)

Doelstellingen

Tijdens de voorstellingsronde geven de deelnemers elk aan wat voor hen persoonlijk de belangrijkste doelstellingen zijn. Kort samengevat:

- ✓ Ontwikkeling van een gemeenschap rond klompenmaken in Vlaanderen-
- ✓ Ambacht verderzetten in Vlaanderen (via officiële opleiding?)
- ✓ Zelf leren klompenmaken
- ✓ Afstemming in collectiebeleid (selectie en afspraken)
- ✓ Documenteren ambacht en onderzoek klompengeschiedenis stimuleren
- ✓ Goede manier vinden om ambacht aan publiek te tonen
- ✓ Hedendaagse invulling geven aan ambacht
- ✓ Aandacht voor het gebruik van klompen (dragen)
- ✓ Nadenken over klompenambacht als immaterieel erfgoed

Ronny en Eric lichten de werking van respectievelijk het Klompenmuseum in Laakdal en Folklore groep De Klomp in De Klinge wat verder toe.

Het Klompenmuseum is een vzw die volledig op de inzet van vrijwilligers draait. Het gebouw wordt ter beschikking gesteld door Kempens Landschap vzw. Het museum ontvangt veel bezoekers, waaronder veel schoolgroepen. Ook het Klompenpad is een interessante attractie. Het museum behandelt zowel het handmatige als het machinale klompenmaken. Er is nog meer materiaal, dat omwille van plaatsgebrek niet kan tentoongesteld worden.

Folklore groep De Klomp houdt zich zowel bezig met onderzoek naar de geschiedenis van het klompenambacht, als met het in leven houden van het ambacht van de klompenmaker. De groep telt momenteel een vijftal mensen die het ambacht beheersen. Ook zijn er twee mensen in opleiding. In De Klinge probeert men op verschillende manieren het ambacht levend te houden. Een interessant recent initiatief is het Klingspoor, waarbij het klompenerfgoed wordt verweven met andere vormen van erfgoed en geschiedenis (bijvoorbeeld het verhaald van de smokkel).

Na de voorstelling worden drie groepen gevormd, die elk een thema verder bespreken. De drie gekozen thema's zijn: de collectieproblematiek, de overdracht van de ambachtelijke kennis en de hedendaagse invulling van het ambacht.

Collectieproblematiek

Belangrijk om een goed collectiebeleid te kunnen voeren is de inventarisatie van het roerend erfgoed rond klompen. We hebben een beter overzicht nodig van welke

collecties er zijn, welke klompenmakersfamilies bijvoorbeeld nog materiaal in bezit hebben, welke heemkringen ook een deelcollectie rond klompen hebben... Naast het materiaal zelf, moet zeker ook gekeken worden naar documentatie over klompen. Daarnaast zou een bibliografisch overzicht beschikbaar moeten zijn rond het klompenerfgoed.

Er zijn zeker ook nog hiaten in de kennis van het klompenerfgoed. Verschillende aspecten hiervan zouden zeker nog verder onderzocht kunnen worden. Een voorbeeld hiervan zijn de lokale verschillen in decoratie van de klompen.

Ook de digitalisering en ontsluiting van collecties vormt een uitdaging.

Overdracht kennis

Om een goede overdracht van de kennis van het klompenambacht te verzekeren, zijn heel wat factoren belangrijk. Je hebt bijvoorbeeld een geschikte locatie nodig, er moet geschikt materiaal beschikbaar zijn...

Er worden al informele opleidingen georganiseerd voor geïnteresseerden, maar dit gebeurt vooral ad hoc. Vanuit deze groep zouden we afspraken kunnen maken over de inhoud, duur, concept van zo'n opleiding tot klompenmaker. De verschillende actoren kunnen ook leren van elkaars aanpak. Hierrond zal zeker informatie uitgewisseld worden tussen de mensen in Laakdal en De Klinge.

Op dit moment is het helemaal niet duidelijk hoe een opleiding tot klompenmaker 'geofficialiseerd' zou kunnen worden. Het zou interessant kunnen zijn als zo'n opleiding kan afgesloten worden met een soort 'officieel' diploma / getuigschrift.

Is het in deze context nuttig om te werken aan een soort beroepskwalificatiedossier en het opstellen van een competentieprofiel? En hoe zou dit kunnen bijdragen aan het officialiseren van een opleiding. Vanuit het agentschap onderwijs wil men dit graag doen voor een aantal ambachten. Normaal gezien ging Francesca Franco dit vandaag toelichten, maar wegens ziekte moest ze zich jammer genoeg verontschuldigen, waardoor Tijn de bedoeling hiervan schetst. Men ziet hier zeker het nut van in, en we zullen Francesca vragen om dit op de volgende bijeenkomst verder toe te lichten. Anderzijds is het voor de erkenning van een opleiding wellicht beter om een soort eigen erkenningsstelsel in te voeren. Janna zal de mogelijkheden hierrond verder bekijken.

Belangrijk om weten is zeker ook wat de verwachtingen van de cursisten zelf zijn.

Hedendaagse invulling

Een hedendaagse relevantie van klompen is zowel te zoeken in het product als in het proces. Wat het product betreft, worden er nu bijvoorbeeld nog klompen gemaakt als souvenir, als tuinschoeisel... Ook nemen sommige hedendaagse ontwerpers aspecten van de klomp mee in hun ontwerpen. Daarnaast hebben klompen ook een orthopedische waarde...

Interessanter voor ons lijken de mogelijkheden op het vlak van het 'proces'. Het maken en werken met de handen is weer vrij populair, en daarop zouden we kunnen inspelen. Opwaarderen van handenarbeid zou zeker mogelijk zijn in bijvoorbeeld het basisonderwijs. Interessant is dat het klompenambacht een zeer 'duide'ijk' ambacht is om handenarbeid en techniek te illustreren. Daarnaast zijn klompen zeer 'belevingsvol'; ze spelen in op de zintuigen (geur van het hout, gevoel om hout te dragen).

Mensen willen graag zaken uitproberen door ze zelf te doen. We zouden bijvoorbeeld workshops kunnen aanbieden. Dit draagt echter slechts in beperkte mate bij tot het behouden van het ambacht, maar mensen kunnen zo misschien wel de smaak te pakken krijgen. Een aspect als het beschilderen van klompen zou bijvoorbeeld wel goed passen in de format van een workshop.

Enkele interessante voorbeelden:

- Het scholenproject in De Klinge, waarbij jongeren op een speelse manier in contact worden gebracht met het ambacht
- Inleefspelen in Bokrijk, waarbij men ook klompen kan aandoen
- Klompenbelevingspad Laakdal
- Hedendaagse linken: vb. ontwerpster Ellen Verbeek die schoenen met houten zolen maakt

Klompen & immaterieel-erfgoedlijsten

Zowel Ronny als Eric zijn benaderd geweest vanuit Nederland om mee te werken aan een dossier rond de erkenning van het klompenmaken op de representatieve lijst van het immaterieel erfgoed van UNESCO. In tegenstelling tot Vlaanderen, hebben de Nederlandse klompenmakers zich wel georganiseerd. Het probleem is hierbij echter dat de neuzen niet in dezelfde richting staan, en men vooral op zoek is naar Vlaamse ondersteuning voor het Nederlandse dossier. Ook heeft men in Nederland een 'ideale klomp' gedefinieerd, die niet overeenkomt met de klompen die in Vlaanderen worden gemaakt. Net diversiteit in het immaterieel erfgoed is voor UNESCO echter een troef.

Momenteel staat het klompenmaken nog niet op de Vlaamse inventaris van het immaterieel erfgoed. Dit is sowieso een eerste vereiste om een UNESCO-erkenning eventueel mogelijk maken. In Nederland staat het ambacht wel op de nationale inventaris. Dit zou dus een ambitie van deze groep kunnen zijn, maar er wordt ook gewaarschuwd voor een aantal zaken, zoals het beperkte voordeel dat opname op de inventaris oplevert, gekoppeld aan de verplichtingen die het met zich meebrengt. Er wordt besloten om dit in het achterhoofd te houden, maar opname in de inventaris niet als een onmiddellijke doelstelling te beschouwen. Sowieso zullen de werkzaamheden van de groep in een eventueel dossier goed gebruikt kunnen worden.

Wat nu?

Er is een duidelijke wil en dynamiek om met deze groep verder te werken rond het klompenambacht. Er wordt besloten om een volgende keer bijeen te komen met de hele groep in De Klinge. Hiervoor wordt samen met het verslag een Doodle meegestuurd.

Het zou zeker ook interessant zijn om kleinere werkgroepjes te vormen die specifieke thema's verder kunnen uitspitten. Het zou dan bijvoorbeeld kunnen gaan om het uitwerken van een thesaurus, de inventarisatie van het roerend erfgoed, ... Mensen die zo'n thema willen 'trekken', kunnen dit op eigen initiatief doen en andere geïnteresseerden aanspreken. Eric vermeldt dat er vorig jaar aan de UGent een thesis is gemaakt door Lobke Van Acker rond de benamingen van gereedschappen van klompenmakers. Dit zou een goede aanzet kunnen zijn voor een werkgroep rond een thesaurus.

Er is nood aan een soort virtueel platform om informatie en kennis te centraliseren. Tijn zal bekijken wat de mogelijkheden zijn van de nieuwe kennisbank van ETWIE.

Er kunnen eventueel nog bijkomende mensen worden aangesproken, zoals heemkundige musea die ook focussen op het klompenambacht (vb. Het Smiske in Rijmenam).